

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Анотація. *Стаття присвячена підготовці вчителя початкової школи до розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на уроках математики. Розглянуто різні підходи до вирішення цієї проблеми.*

Ключові слова. *Професійна підготовка, творчі здібності, підготовка вчителя початкової школи до розвитку творчих здібностей учнів*

Постановка проблеми. В умовах модернізації освітнього простору, важливого значення набуває проблема підготовки висококваліфікованих креативних вчителів початкової школи, здатних забезпечити всебічний розвиток дитини як цілісної особистості, розвитку її творчих здібностей і обдарувань та збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, формування громадянина України.

Ефективність розв'язання зазначених завдань багато в чому залежить від професіоналізму вчителя щодо побудови такого процесу навчання в початковій школі і, перш за все, на уроках математики, який зміцнював би інтерес дитини до пізнання, відкриття нового, забезпечував би міцність та надійність засвоєваних знань, і водночас, сприяв формуванню в кожній дитині рис пізнавальної активності, реально й творчо мислячої, самокритичної особистості.

Педагогічна наука і практика переконливо доводять, що тільки творча особистість може виховати таку ж творчу особистість. З цього випливає, що актуальність і значущість професійної підготовки вчителя початкової ланки освіти до розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку на уроках математики стимулюється сучасними досягненнями науки, а також змінами, що відбуваються в соціально-економічній сфері суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування творчого потенціалу особистості, розвитку творчих здібностей, якостей, умінь, стилю мислення та діяльності висвітлюються у багатьох фундаментальних працях. Зокрема, можна відзначити внесок науковців у дослідження окремих аспектів творчості: загальних проблем творчості (С.Л.Рубінштейн, Л.С.Виготський, Б.М.Кедров, А.В.Брушлінський, Я.А.Пономарьов, О.К.Тихомиров); формування творчої особистості, її потенційних можливостей, здібностей, якостей, властивостей, характерних рис (Б.Г.Ананьєв, Д.Б.Богоявленська, М.О.Лазарєв, В.О.Моляко, М.М.Поташник, Н.Ю.Посталюк); дослідження ефективних шляхів і методів професійного становлення вчителя (О.А.Абдулліна, Ю.К.Бабанський, Є.П.Голобородько, І.А.Зязюн, В.І.Загвязинський, В.А.Кан-Калік, Н.В.Кічук, Н.В.Кузьміна, І.П.Підласий, Р.П.Скульський, С.О.Сисоєва, В.О.Сластьонін); формування готовності

майбутніх учителів до професійної діяльності (І.М.Богданова, О.В.Волошенко, Л.П.Кадченко, Л.А.Михайлова); особистісного саморозвитку (К.А.Абульханова-Славська, Л.І.Анциферова, Л.С.Виготський, М.В.Кларін, А.Маслоу, С.Л.Рубінштейн та інші).

Проблема формування творчої особистості вчителя початкової школи на уроках математики, його підготовки до професійної діяльності знайшла відображення у працях учених Н.Кузьміної, Л.Хоружої, Л.Кочиної, Н.Бібік, М.Богдановича, О.Митника, К. Волинець та інших.

Загалом, основна увага сучасних досліджень зосередилась на вивченні шляхів, засобів і методів професійного становлення вчителя в умовах вищого навчального закладу, на формуванні готовності майбутніх учителів до професійної діяльності, удосконаленні педагогічної майстерності майбутніх учителів, дослідженні творчої особистості вчителя, основних його рис, діяльності з формування математичних здібностей учня.

Однак у педагогіці та психології немає єдиного підходу і погляду щодо сутності і структури здібностей, як немає і певної системи у визначенні змісту, форм і методів розвитку математичних здібностей молодших школярів та підготовки майбутніх учителів до цієї діяльності. Тому ця проблема вимагає не лише науково-обґрунтованої розробки системи підготовки майбутнього вчителя, а й активного пошуку нових резервів удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках математики.

З огляду на викладене, **мета статті** полягає у висвітленні особливостей підготовки вчителя початкової школи до розвитку творчих здібностей учнів на уроках математики.

Виклад основного матеріалу. Перетворювальні процеси у державі спричиняють посилений інтерес до питань творчості, адже реформи розробляються і проводяться людьми із нестандартним мисленням, які можуть генерувати новітні ідеї та втілювати в життя нешаблонні проекти [9].

Характер творчості і сам творчий процес визначаються багатьма чинниками: потребами і запитамі суспільства; конкретними економічними, політичними та ідеологічними умовами даного суспільства і часу; обсягом знань і сукупністю досягнень у тій чи іншій галузі; біологічними і психологічними особливостями людської особистості; традиціями, можливостями людської свідомості; життєвим досвідом; інтелектуальними здібностями; емоційністю тощо.

В Українському педагогічному словнику дається таке визначення: “Творчість - продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові моральні та духовні цінності суспільства” [2; 326].

Звідси випливає, що творчий процес являє собою складний акт, пов’язаний з високим напруженням всіх духовних сил людини. Він потребує інтенсивної розумової діяльності й уяви, концентрації уваги, вольового напруження і мобілізації всіх знань і досвіду людини на вирішення поставленого завдання.

Носієм педагогічної творчості є вчитель, який стоїть біля витоків розвитку особистості кожної людини. Саме вчитель значною мірою супроводжує і надихає творчий розвиток учнів у найбільш сенситивні до педагогічного впливу періоди їх життя. Творчий розвиток учнів передбачає поступове формування в них здатності до творчості — інтегральної якості особистості, що об'єднує спрямованість і мотиви, творчі уміння і психічні процеси, характерологічні якості особистості, які забезпечують людині успіх у творчості й підносять діяльність людини до творчого рівня.

Аналіз особливостей творчості дозволив Ю.Г.Фокіну дати таке визначення цьому феномену: творчість - це неформалізований процес створення або виявлення суб'єктом нових відомостей або об'єктів духовної чи матеріальної культури, оснований на мисленні, що виходить за межі відомого, на реалізації власного бачення об'єкта, завдання або проблеми і свідомій відмові від звичних уявлень чи способів [8; 166].

Творчість виявляється не як первісно і назавжди природою дана якість особистості, а розгортає свою сутність як уміле використання вчителем невичерпних можливостей мозку у процесі аналізу педагогічних ситуацій і розв'язання нових, невідомих, в т. ч. креативних завдань. В.М.Горовенко розглядає творчий потенціал учителя в ракурсі його можливостей у сфері педагогічної творчості, які є у нього в запасі і можуть бути приведені в дію для досягнення конкретної педагогічної мети[7;75-89].

Отже, природжені та набуті якості нерозривно пов'язані в людині і не підлягають чіткому розмежуванню. Для того, щоб природжена креативність особистості реалізувалася у творчій продуктивній діяльності, необхідно забезпечити не тільки психолого-педагогічний супровід розвитку цієї креативності, а й цілеспрямований педагогічний вплив на особистість з метою формування тих «додаткових» якостей, що забезпечують їй успіх у творчій діяльності[3, 651].

З огляду на ці аспекти розвиток творчих здібностей у педагогічному процесі молодших школярів залежить від досвіду учителя, його ерудиції, професійних якостей і впливає на рівень розвитку професійної культури фахівця. При цьому, особливість будь-якого творчого процесу — процесу, в результаті якого створюється якісно нове, — полягає в тому, що не тільки людина-творець впливає на результат власної творчості, а й сам предмет творчості сприяє подальшому творчому розвитку людини. Саме тому у педагогічному процесі творчий розвиток учнів виступає як метою діяльності вчителя, так і засобом творчого розвитку особистості самого вчителя, підвищення його професійної компетентності і рівня педагогічної майстерності.

С.О.Сисоева зробила значний внесок у теорію творчості. Вчена диференціює якості особистості, здатності до творчості (інтелектуально-евристичні здібності, світоглядні погляди, які сприяють розвитку творчого потенціалу; комунікативні якості, естетичні орієнтації, індивідуальні особливості, що сприяють успішній творчій діяльності) та вказує на якості,

які утворюють мотиваційний фонд особистості, що зумовлюють її потреби в творчій діяльності [5;75-89].

Основними вимогами до організації навчального процесу, спрямованого на розвиток творчого потенціалу студентів у системі розвивального навчання, С.О.Сисоєва визначає: “ефективне використання навчального часу для підвищення рівня знань, умінь і навичок студента; розвиток творчого мислення студентів та оволодіння ними навичками дослідницької діяльності; одержання студентом нових ідей і результатів, узагальнень (як об’єктивно нових, так і суб’єктивно нових); прояв індивідуальних досягнень у когнітивній сфері; створення власного досвіду професійної діяльності і апробація його на практиці” [5; 269].

В.Н. Зоц висловлює думку, що професійно-педагогічна діяльність не може бути нормативною, оскільки кожна ситуація взаємодії вчителя з учнем в умовах педагогічного процесу неповторна і потребує експромтної поведінки. Вчений вбачає головну суперечність сучасної школи в тому, що остання навчаючи, розвиває зростаючу особистість, яка повністю само реалізується тільки в майбутньому, функціонує відповідно до наявних нормативів і державних освітніх стандартів, на досвіді переважно вчорашнього дня. Тому ефективною є школа, яка постійно розвивається і безперервно розв’язує цю суперечність, необхідною умовою якої виступає її особливий творчий потенціал. Його створюють педагоги з розвиненою креативністю або вираженою педагогічною талановитістю, для яких творча діяльність, що приносить нові позитивні плоди, є природним станом, без якого вони свою діяльність не уявляють[7;75-89].

Одночасно, як зазначав В.Сухомлинський, навчання не повинно зводитися до безперервного нагромадження знань, до тренування пам’яті, до зубріння, яке отупляє, одурманює і нічого не дає, крім шкоди для здоров’я і для розумового розвитку дитини... У дітей повинно бути багате інтелектуальне життя, яке невіддільне від творчості. Вони мають стати мандрівниками, відкривачами й творцями у цьому житті [6,504].

Вища школа має бути осередком наукового дослідження, а її викладач – активним дослідником, самостійним ученим, який своєю науковою роботою розширює пізнавальну галузь; студент має стати учасником дослідницької роботи викладача як початківець-дослідник, а лабораторія й аудиторія – місцем, де відкривають нові наукові істини, викладають і перевіряють результати тільки що зробленого відкриття. Для вирішення зазначених завдань необхідно дотримуватись певних вимог, а саме:

- створення умов для прояву творчості (ситуації спільного пошуку, стимулювання і заохочення ініціативи, самостійності у діяльності, оригінальних пропозицій, колективне обговорення, конкурси, олімпіади, доброзичливість при виправленні помилок);

- введення у навчальний процес евристичних програм, науково-дослідної роботи, рекомендацій;

-використання системи організації творчої діяльності, у тому числі і колективної, у позааудиторній роботі студентів, насамперед, під час безперервної педагогічної практики.

Досліджуючи готовність майбутнього учителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках математики в початковій школі ми пов'язуємо етапи такої готовності з відповідними курсами навчання студентів, насамперед з курсом «Методика викладання освітньої галузі «Математика», в основі якого лежить ідея інтеграції математичних, педагогічних, психологічних і методичних знань. Тому на лекційних, практичних та лабораторних заняттях, під час педагогічної практики слід практикувати вирішення творчих методичних завдань у курсі «Методика викладання освітньої галузі «Математика», формування творчого мислення в процесі вирішення методичних проблем навчання математики молодших школярів.

Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей учнів початкової школи передбачає на заняттях активну дослідницьку позицію з метою критичного аналізу, осмислення й оцінки ефективності вивчення всіх фахових дисциплін, професійної діяльності під час педагогічної практики; формування у майбутніх вчителів ставлення до себе як до діяча, яке виявляється в умінні змінювати (модернізувати) процес навчання й виховання учнів початкової школи, зважувати та оцінювати наслідки.

Особливого значення набуває створення студентами індивідуальних проектів, засвоєння змісту програм відповідних дисциплін, набуття навичок у застосуванні інновацій у навчально-виховній роботі на практиці, участь у науково-практичних та науково-методичних конференціях, семінарах, олімпіадах, створення власних інноваційних педагогічних технологій, виконання курсових, дипломних робіт тощо, тобто активне залучення молоді до наукової діяльності.

Отже, підготовка вчителя до розвитку творчих здібностей учнів на уроках математики – це спеціально організований і цілеспрямований процес, який передбачає зміну фундаментальної, загальнонаукової і фахової підготовки майбутніх педагогів, організаційно-методичну реорганізацію освітньої діяльності, особливий відбір змісту, форм, методів і засобів професійного навчання, а також створення особливих психолого-педагогічних умов, які б активізували механізми особистісно-професійного розвитку кожного студента та викладача.

Висновки. Здатність до творчості - невід'ємний елемент педагогічної культури вчителя. Підготовка вчителя початкової школи до розвитку творчих здібностей молодших школярів ґрунтується на методологічному визнанні пріоритетів особистісного розвитку студента, його потреб, мотивів, цілей, здібностей, індивідуально-психологічних особливостей; передбачає перебудову педагогічного процесу у напрямі його спрямованості на підвищення професіоналізму студента, формування професійно-творчої особистості педагога, розвиток і саморозвиток суб'єктів педагогічної взаємодії, розвиток психолого-педагогічних механізмів їх самовдосконалення та прилучення до творчого процесу.

Список використаних джерел:

1. Гессен С.И Основы педагогики. Введение в прикладную философию/ С.И. Гессен.– М.: Школа – Пресс, 1995. – 448 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. - К.: Либідь, 1997.-376 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний Е64 ред. В.Г.Кремень. - К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с. – С.650
4. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник / В.А. Семиченко. - К.: Вища школа, 2004. - 335 с.
5. Сисоєва С.О.Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти // Неперервна професійна освіта/ За ред.І.А. Зязюна. – К.: АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, 2000. – 273с.
6. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором: вибрані твори в п'яти томах/ В.О. Сухомлинський. – Т.4 – К.: Радянська школа, 1977. – С.393-696.
7. Цокур Р.М. Формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки/Р.М. Цокур/ Автореферат дис...канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський державний пед. університет імені К.Д. Ушинського.– Одеса, 2004. - 219с.
8. Фокін Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: методология, цели и содержание, творчество: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Ю.Г.Фокін. - М.:Изд. центр “Академия”, 2002.-224с.
9. Янкович О.І. Розвиток технологій формування творчої особистості в педагогічній теорії і практиці України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст./ О.І.Янкович. - Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 8(174) - Донецьк: ДВНЗ «Доні ІТУ», 2010. - 256 с.- С.45-51